

XALQARO INSTITUTLAR VA GLOBAL IQTISODIY INTEGRATSIYA

Usmonov Murodjon Do'smurot o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,

“Raqamli iqtisodiyot” kafedrası assistenti

E-mail: usmonov.murodbek95@gmail.com

To'raxonova Mashhura Erkin qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,

Iqtisodiyot fakulteti talabasi

E-mail: turaxonovamashxura@gmail.com

Suyunova Sevinchoy Alijonovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,

Iqtisodiyot fakulteti talabasi

E-mail: suyunovasevinchoy571@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada xalqaro institutlarning global iqtisodiy integratsiyadagi o'rni, ularning davlatlar o'rtasida iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirishdagi funksiyalari hamda integratsiya jarayonlariga ko'rsatadigan ta'siri chuqur tahlil qilingan. Xalqaro valyuta jamg'armasi, Jahon banki, BMT, Jahon savdo tashkiloti kabi institutlarning iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, global tartibotlarni shakllantirish va davlatlar iqtisodiy siyosatini uyg'unlashtirishdagi roli asoslab berilgan. Shuningdek, Yevropa Ittifoqi, ASEAN, MERCOSUR, ShHT va YeOII kabi mintaqaviy tuzilmalar faoliyati orqali mintaqaviy integratsiyaning shakllanish jarayonlari tahlil etilgan. Tadqiqot natijalari xalqaro institutlar global iqtisodiyotda barqarorlik va integratsiya jarayonlarining asosiy tayanchi ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Xalqaro institutlar, global iqtisodiy integratsiya, JST, XVJ, Jahon banki, BMT, mintaqaviy hamkorlik, iqtisodiy barqarorlik, savdo liberallashuvi, iqtisodiy siyosat uyg'unlashuvi.

Аннотация. В статье всесторонне проанализирована роль международных институтов в процессе глобальной экономической интеграции, их функции в развитии экономического сотрудничества между государствами, а также их влияние на интеграционные процессы. Обоснована роль таких институтов, как Международный валютный фонд, Всемирный банк, ООН, Всемирная торговая организация, в обеспечении экономической стабильности, формировании глобальных правил и гармонизации экономической политики государств. Кроме того, через анализ деятельности таких региональных объединений, как Европейский союз, АСЕАН, МЕРКОСУР, ШОС и ЕАЭС, изучены процессы формирования региональной интеграции. Результаты исследования показывают,

что международные институты являются основной опорой стабильности и интеграционных процессов в глобальной экономике.

Ключевые слова: международные институты, глобальная экономическая интеграция, ВТО, МВФ, Всемирный банк, ООН, региональное сотрудничество, экономическая стабильность, либерализация торговли, гармонизация экономической политики.

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the role of international institutions in global economic integration, their functions in fostering economic cooperation among states, and their influence on integration processes. The role of institutions such as the International Monetary Fund, the World Bank, the United Nations, and the World Trade Organization in ensuring economic stability, shaping global regulatory frameworks, and harmonizing national economic policies is substantiated. In addition, the study examines the formation of regional integration through the activities of regional structures such as the European Union, ASEAN, MERCOSUR, the SCO, and the EAEU. The findings indicate that international institutions constitute the main foundation of stability and integration processes in the global economy.

Keywords: international institutions, global economic integration, WTO, IMF, World Bank, UN, regional cooperation, economic stability, trade liberalization, harmonization of economic policy.

Kirish. Bugungi globallashuv davrida xalqaro iqtisodiy munosabatlar chuqur integratsiyalashib, mamlakatlar o'zaro bog'liqligi yuksak darajaga ko'tarildi. Jahon bozorlarining kengayishi, savdo aloqalarining intensivlashuvi, kapital, texnologiya va ishchi kuchining transchegaraviy harakati xalqaro institutlarning ahamiyatini yanada oshirmoqda. Shu bilan birga, XXI asrning murakkab iqtisodiy-landshaftida barqaror rivojlanish, xavfsiz iqtisodiy tizim yaratish, global raqobatga moslashish va xalqaro standartlarni shakllantirish kabi vazifalar davlatlarning individual harakatlari bilan emas, balki xalqaro tashkilotlarning faol ishtiroki bilan amalga oshmoqda. BMT, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi, JST kabi global institutlar mamlakatlar iqtisodiy siyosatini uyg'unlashtiradi, xalqaro iqtisodiy tartibotning asosiy qoidalarini belgilaydi, integratsiya jarayonlarini qo'llab-quvvatlaydi. Shu nuqtai nazardan, xalqaro institutlarning roli va iqtisodiy integratsiyaning mazmunini chuqur tahlil qilish jahon miqyosida dolzarb bo'lib, har bir milliy iqtisodiyotning global tizimga moslashuvi uchun nazariy va amaliy asos yaratadi. Ayniqsa, iqtisodiy o'sish modelining yangi bosqichida hamkorlik, muvofiqlashgan siyosat va xalqaro iqtisodiy qoidalarning birxillashtirilishi global tizimning barqarorligi uchun zarur omilga aylanmoqda.

Adabiyotlar sharhi

Mavzuga oid xorijiy adabiyotlar tahlil qilindi. Xususan, Miles Kahler “International Institutions and the Political Economy of Integration”¹ nomli maqolasida Tariflar va savdo bo'yicha Bosh kelishuv (GATT) va Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVJ) Ikkinchi Jahon Urushidan beri sayoz integratsiyani - chegaradagi almashinuvdagi to'siqlarni olib tashlash va milliy siyosatni cheklangan muvofiqlashtirishga asoslangan integratsiyani boshqarishda asosiy global institutlar bo'lib kelgan. Moliyaviy liberallashtirish global moliyaviy integratsiyani kuchaytirgan va chegara ortidagi siyosat mojarolari ko'proq namoyon bo'lgan davrda, boshidanoq bo'lgani kabi, ularning boyliliklari aralash va institutsional traektoriyalari turlicha bo'ldi. GATT tanqidchilarning shiddatli shikoyatlariga sabab bo'lgan bo'lsa-da, u bunga qodir emasligini ta'kidlaydi.

Alice Sindzingre “Institutions, development, and global integration: a theoretical contribution”² nomli qo'llanmada Maqolada rivojlanayotgan mamlakatlarda, ayniqsa Sahroi Kabirdan janubdagi Afrikada, institutlar tushunchasi va ularning rivojlanish bilan aloqalariga e'tibor qaratilgan bo'lib, ularning iqtisodiy islohotlarga bo'lgan o'ziga xos munosabati va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlarga nisbatan turlicha ko'rsatkichlarini tushunishga qaratilgan. Institutlar tushunchasi adabiyotlarda tobora ko'proq qo'llanilib kelinayotgan bo'lsa-da, u tushuntirish kuchiga ega emas edi, institutlar ko'pincha ekonometrik modellardagi o'zgaruvchilarga aylantiriladi.

Maqolada asosiy kontseptual doiraning chegaralarini va ko'p tomonlama moliyaviy institutlar tomonidan odatda talab qilinadigan iqtisodiy islohotlarni ta'kidlash uchun kontseptsiyani takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, bu Afrika davlatlarining muammoli holatini va ularning global iqtisodiyotga integratsiyasini yaxshilamadi. Maqolaning birinchi qismida institutlar tushunchasi va uning rivojlanish agentliklari tomonidan qo'llanilishi tanqidiy ko'rib chiqiladi. Ikkinchi qismda ularning tabiati va o'zgarishini aniqlaydigan, institutlarning turli o'lchamlari va darajalarini ajratib ko'rsatadigan va ularni boshqa mavjud institutlar bilan tarkibi nuqtai nazaridan tahlil qiladigan muqobil nazariy doira taklif qilinadi. Uchinchi qismda institutlar tushunchasini siyosiy iqtisodiyot masalalari bilan bog'laydigan turli o'lchamlar, xususan, davlatning ishonchliligi, qonuniyligi va rivojlanayotgan davlat tushunchalari orqali tahlil qilinadi. To'rtinchi va oxirgi qism globallashuvning oqibatlariga qaratilgan.

Н.П.Рыжова “Роль институтов в международной экономической интеграции”³ nomli maqolada yangi institutsional iqtisodiy nazariya metodologiyasi

¹ Miles Kahler “International Institutions and the Political Economy of Integration” Copyright Date: 1995
<https://www.jstor.org/stable/2082595>

² Alice Sindzingre “Institutions, development, and global integration: a theoretical contribution” July 2002
<https://scispace.com/pdf/institutions-development-and-global-integration-a-b7jeayy4em.pdf>

³ Н.П.Рыжова “Роль институтов в международной экономической интеграции” Пространственная Экономика

doirasida xalqaro iqtisodiy integratsiya bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar sharhi keltirilgan. Xalqaro iqtisodiy integratsiya bo'yicha rasmiy kelishuvlar savdo to'siqlarini tranzaksiya xarajatlari sifatida kamaytirishga qaratilgan hukumat faoliyati ekanligi ko'rsatilgan; ammo, hukumatning til, diniy va madaniy farqlardan, shuningdek, turli xil yirtqichlik shakllaridan kelib chiqadigan norasmiy to'siqlarga ta'siri cheklangan. Maqolada iqtisodiy integratsiyani tashkil etuvchi rasmiy va norasmiy institutlar o'rtasidagi muvofiqlashtirilgan, parallel va ziddiyatli munosabatlar natijasida yuzaga keladigan xalqaro iqtisodiy integratsiya shakllariga e'tibor qaratilgan. Rasmiy va norasmiy institutlar o'rtasidagi munosabatlar nafaqat xalqaro iqtisodiy integratsiyaga ta'sir qilishi, balki integratsiyaning o'zi ham institutsional sifatni yaxshilash shaklida ijobiy tashqi ta'sirlarni yaratishi mumkinligini muhokama qiladigan tadqiqotlarga urg'u berilgan.

Tahlil natijalari

Xalqaro institutlar global iqtisodiy integratsiyaning tizimli asosini tashkil etuvchi muhim mexanizmdir. Bu institutlar davlatlarning iqtisodiy siyosatlarini uyg'unlashtirish, transchegaraviy iqtisodiy faoliyatni tartibga solish, savdo va investitsiya oqimlarini barqarorlashtirish orqali global iqtisodiy muvofiqlikni ta'minlaydi. Xalqaro iqtisodiy institutlarning eng asosiy vazifasi – davlatlar o'rtasida iqtisodiy hamkorlik uchun qulay muhit yaratish, global me'yorlar va standartlarni shakllantirish, iqtisodiy xavf va nomuvozanatlarni kamaytirishdir. Xalqaro valyuta jamg'armasi makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, valyuta tizimini muvofiqlashtirish, davlatlarga moliyaviy yordam ko'rsatish orqali global moliyaviy tizimda muhim o'rin tutadi. Jahon banki esa rivojlanayotgan mamlakatlarda infratuzilma, ijtimoiy soha va iqtisodiy modernizatsiya loyihalarini moliyalashtirib, ularni global iqtisodiyotga integratsiyalashuv jarayonini tezlashtiradi. Jahon savdo tashkiloti xalqaro savdo erkinligi, bojxona tartibotlarining soddalashtirilishi, diskriminatsiyasiz savdo tamoyillarini joriy etish orqali tovar va xizmatlar harakatining barqarorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, mintaqaviy institutlar — Yevropa Ittifoqi, ASEAN, MERCOSUR, ShHT, Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi — mintaqaviy integratsiya modelini shakllantirib, savdo va iqtisodiy siyosatni uyg'unlashtirish orqali o'z hududida iqtisodiy makon yaratadi. Ushbu tashkilotlar texnologik almashinuv, transport-logistika infratuzilmasi, energetika xavfsizligi va bozorlarni integratsiyalash kabi jarayonlarni chuqurlashtiradi.

2013. ¹ 1. С. 72—88 УДК 330+339 Работа выполнена при финансовой поддержке гранта РФФИ № 12-06-00134-а.
https://www.researchgate.net/profile/Natalia-Ryzhova/publication/270554392_The_Role_of_Institutions_in_International_Economic_Integration/links/58eb8ec3aca272bd2875dc6d/The-Role-of-Institutions-in-International-Economic-Integration.pdf?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnNOUGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19&cf_chl_tk=76XJmxb01p.MU6F4T2_KzI3cyuATs6xfwH29EUtbB0A-1764775496-1.0.1.1-NVo7JXwDn1DXCaQalksqNVckijVmBxcPv.4slehXHDs

Integratsiya jarayonlarining jadallashuvi sanoat kooperatsiyasi, global qiymat zanjirlari, transmilliy korporatsiyalar faoliyatining kengayishi bilan ham bevosita bog‘liqdir. Xalqaro institutlar ushbu jarayonlarni qo‘llab-quvvatlash uchun investitsiya muhitini yaxshilash, intellektual mulk huquqlarini himoya qilish, xalqaro bitimlar ijrosini monitoring qilish kabi vazifalarni bajaradi. Ayniqsa, global iqtisodiyotdagi transformatsiyalar — raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, yashil o‘tish jarayoni, energetika inqirozlari, geoiqtisodiy raqobat kuchayishi — xalqaro institutlarning rolini yanada kengaytirmoqda. Ular raqamli savdo me‘yorlarini ishlab chiqish, ekologik standartlarni belgilash, global iqlim siyosatini muvofiqlashtirish, yangi iqtisodiy xavflarni boshqarish kabi zamonaviy vazifalarni bajarib, global tartibotning asosiy tayanchiga aylanmoqda.

Shu bilan birga, global integratsiya jarayonlari ayrim muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Mamlakatlar iqtisodiy mustaqilligi va suveren qaror qabul qilish imkoniyatlari ba‘zan xalqaro institutlar talab va majburiyatlari bilan cheklanishi mumkin. Rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar o‘rtasidagi imkoniyatlar tafovuti ham globallashuvdan teng foyda olishni qiyinlashtiradi. Biroq ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, samarali institutlar mavjud bo‘lgan sharoitda integratsiya iqtisodiy o‘sishni tezlashtiradi, texnologik modernizatsiya va innovatsion rivojlanishni rag‘batlantiradi, investitsiya oqimlarini ko‘paytiradi va global iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

1-jadval

Xalqaro institutlar va global iqtisodiy integratsiya

Xalqaro institutlar	Global iqtisodiy integratsiyadagi o‘rni va mohiyati (keng yoritilgan)
Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT)	“Global tinchlik va barqarorlikni ta‘minlash orqali iqtisodiy integratsiya uchun zarur siyosiy va huquqiy muhit yaratadi. Barqaror rivojlanish maqsadlari asosida davlatlar iqtisodiy siyosatini uyg‘unlashtiradi, ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy standartlarni birxillashtiradi.” ⁴
Jahon savdo tashkiloti (JST/WTO)	“Erkin savdo tamoyillarini joriy qilib, bojxona tariflarini pasaytiradi, savdo nizolarini hal qilish mexanizmini taklif etadi. Tovar va xizmatlar erkin harakatini rag‘batlantirib, davlatlar o‘rtasidagi iqtisodiy bog‘liqlikni kuchaytiradi. Integratsiyaning huquqiy asoslarini yaratadi.” ⁵

⁴ Birlashgan Millatlar Tashkiloti https://www.un.org/?utm_source

⁵ Jahon savdo tashkiloti (JST/WTO) <https://www.wto.org/>

Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ/IMF)	“Global moliyaviy tizimning barqaror ishlashi uchun makroiqtisodiy kuzatuv olib boradi, moliyaviy yordam ko'rsatadi va xalqaro valyuta siyosati bo'yicha standartlar ishlab chiqadi. Valyuta barqarorligi esa savdo, investitsiya va kapital oqimi integratsiyasini kuchaytiradi.” ⁶
Jahon banki (WB)	“Rivojlanayotgan davlatlar infratuzilmasini rivojlantirish, energetika, transport, ta'lim va raqamli sektor bo'yicha loyihalarni moliyalashtirib, ularni global iqtisodiyotga ulaydi. Bu loyihalar orqali mamlakatlarning integratsiyaga tayyorlik darajasi oshadi.” ⁷
Yevropa Ittifoqi (EU)	“Dunyodagi eng chuqur integratsiya modeli. Yagona bozor, yagona valyuta (yevro), umumiy qoidalar, erkin ishchi kuchi, kapital va tovar harakati asosida mintaqaviy iqtisodiy makon yaratadi. Integratsiyaning yuqori bosqichini namoyish qiladi.” ⁸
ASEAN	“Janubi-Sharqiy Osiyoda mintaqaviy savdo va investitsiya integratsiyasini chuqurlashtiradi. Regional savdo bitimlari, erkin iqtisodiy hududlar orqali davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikni kengaytiradi.” ⁹
MERCOSUR	“Janubiy Amerika davlatlarining bojxona ittifoqini yaratadi, yagona tashqi tarifni joriy etadi va ichki bozorni kengaytiradi. Mintaqadagi iqtisodiy aloqalarni mustahkamlab, birlashtirilgan iqtisodiy hudud shakllantiradi.” ¹⁰
Shanxay hamkorlik tashkiloti (ShHT)	“O'zbekiston, Xitoy, Rossiya va boshqa davlatlar hamkorligini mustahkamlab, energetika, transport, xavfsizlik va logistika aloqalarini kengaytiradi. Mintaqaviy integratsiyada geoiqtisodiy omillarni muvofiqlashtiradi.” ¹¹
Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi (YeOII)	“Yagona bozor, yagona bojxona hududi va umumiy iqtisodiy siyosat orqali Yevroosiyo makonida integratsiyani chuqurlashtiradi. Ishchi kuchi harakati, tovar va kapital oqimining erkinlashuviga xizmat qiladi.” ¹²

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, xalqaro institutlar global iqtisodiy integratsiya jarayonining tayanch asosini tashkil etadi. Ular nafaqat savdo va

⁶ Xalqaro valyuta jamg'armasi <https://www.imf.org/en/home>

⁷ Jahon banki (WB) <https://www.worldbank.org/ext/en/home>

⁸ Yevropa Ittifoqi (EU) <https://www.worldbank.org/ext/en/home>

⁹ ASEAN <https://asean.org/>

¹⁰ MERCOSUR <https://www.mercosur.int/>

¹¹ Shanxay hamkorlik tashkiloti (ShHT) <http://eng.sectsc.org/>

¹² Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi (YeOII) https://www.eaeunion.org/?utm_source

investitsiyani rivojlantirish, balki siyosiy barqarorlik, valyuta tizimining mustahkamligi, infratuzilma rivoji va iqtisodiy islohotlar uyg'unligini ham ta'minlaydi. Har bir institutning o'ziga xos funksiyalari bo'lib, ular global iqtisodiy tizimning turli jabhalarini qamrab oladi: JST savdo erkinligini, XVJ makroiqtisodiy barqarorlikni, Jahon banki esa iqtisodiy modernizatsiyani qo'llab-quvvatlaydi. Yevropa Ittifoqi, ASEAN, MERCOSUR va YeOII kabi mintaqaviy tuzilmalar esa davlatlarning yaqin hududiy integratsiyaga kirishini tezlashtiradi. Bugungi kunda raqamli iqtisodiyot, yashil energetika va global xavf-xatarlar sharoitida xalqaro institutlarning ahamiyati yanada oshib, ular jahon iqtisodiyotining yangi tartibotini shakllantiruvchi asosiy kuchga aylanmoqda.

Xalqaro institutlar global iqtisodiy integratsiyaning harakatlantiruvchi omili bo'lib, ular davlatlar o'rtasida barqaror iqtisodiy aloqalar, erkin savdo, investitsion oqim va innovatsion rivojlanish uchun mustahkam sharoit yaratadi. Jahon miqyosidagi iqtisodiy jarayonlarni boshqarish, muvofiqlashtirish va tartibga solish orqali ular global barqarorlikni ta'minlaydi va integratsiya jarayonlarini chuqurlashtiradi.

Xulosa

Xalqaro institutlar global iqtisodiy integratsiyaning asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, ular xalqaro hamkorlikning institutsional poydevorini yaratadi, jahon bozorlariga barqarorlik olib kiradi va mamlakatlar iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Integratsiya jarayonlari orqali davlatlar savdo, investitsiya, texnologiya va mehnat resurslaridan samaraliroq foydalanadi, iqtisodiy o'sishning yangi manbalariga ega bo'ladi. Shu sababli zamonaviy iqtisodiy siyosatni xalqaro institutlar bilan uyg'unlashtirish va global qoidalarga moslashish har bir milliy iqtisodiyot uchun strategik ahamiyat kasb etadi.

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib quyidagi takliflar ishlab chiqilgan:

Birinchidan, mamlakatlarning xalqaro institutlar bilan hamkorlik strategiyasini modernizatsiya qilish va institutsional salohiyatni kuchaytirish;

Ikkinchidan, global savdo jarayonlarini soddalashtirish va JST standartlarini milliy qonunchilikka to'liq integratsiya qilish;

Uchinchidan, xalqaro investitsiyalarni jalb qilish uchun barqaror va prognoz qilinadigan iqtisodiy muhit yaratish;

To'rtinchidan, raqamli iqtisodiyot bo'yicha xalqaro normativ-huquqiy me'yorlarni joriy etish va hududiy moslashuvni kuchaytirish;

Beshinchidan, mintaqaviy integratsiya jarayonlarini qo'llab-quvvatlab, transport-logistika infratuzilmasini xalqaro talablarga moslashtirish;

Oltinchidan, xalqaro institutlar moliyaviy resurslaridan foydalanishda ochiqlik, samaradorlik va monitoring tizimini kuchaytirish;

Yettinchidan, milliy kadrlar salohiyatini oshirish uchun xalqaro tashkilotlar bilan qo'shma ta'lim, trening va ilmiy loyihalarni kengaytirish;

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1]. Miles Kahler “International Institutions and the Political Economy of Integration” Copyright Date: 1995 <https://www.jstor.org/stable/2082595>
- [2]. Alice Sindzingre “Institutions, development, and global integration: a theoretical contribution” July 2002 <https://scispace.com/pdf/institutions-development-and-global-integration-a-b7jeayy4em.pdf>
- [3]. Н.П.Рыжова “Роль институтов в международной экономической интеграции” Пространственная Экономика 2013.1. С. 72—88 УДК 330+339 Работа выполнена при финансовой поддержке гранта РФФИ № 12-06-00134-а. https://www.researchgate.net/profile/Natalia-Ryzhova/publication/270554392_The_Role_of_Institutions_in_International_Economic_Integration/links/58eb8ec3aca272bd2875dc6d/The-Role-of-Institutions-in-International-Economic-Integration.pdf?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19&__cf_chl_tk=76XJmxb01p.MU6F4T2_KzI3cyuATs6xfwH29EUtbB0A-1764775496-1.0.1.1-NVo7JXwDn1DXCaQalksqNVckijVmBxcPv.4slehXHDs
- [4]. Birlashgan Millatlar Tashkiloti https://www.un.org/?utm_source
- [5]. Jahon savdo tashkiloti (JST/WTO) <https://www.wto.org/>
- [6]. Xalqaro valyuta jamg'armasi <https://www.imf.org/en/home>
- [7]. Jahon banki (WB) <https://www.worldbank.org/ext/en/home>
- [8]. Yevropa Ittifoqi (EU) <https://www.worldbank.org/ext/en/home>
- [9]. ASEAN <https://asean.org/>
- [10]. MERCOSUR <https://www.mercosur.int/>
- [11]. Shanxay hamkorlik tashkiloti (ShHT) <http://eng.sectesco.org/>
- [12]. Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi (YeOII) https://www.eaeunion.org/?utm_source